

Tilburg University

Life-events en de betekenis ervan voor psychische stoornissen

Oei, T.I.

Published in:

Tijdschrift voor Verzekeringsgeneeskunde: Tweemaandelijks uitgave van de Stichting tot bevordering der verzekeringsgeneeskunde

Publication date:

1985

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Oei, T. I. (1985). Life-events en de betekenis ervan voor psychische stoornissen. *Tijdschrift voor Verzekeringsgeneeskunde: Tweemaandelijks uitgave van de Stichting tot bevordering der verzekeringsgeneeskunde*, 23(4), 102-105.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Life-events en de betekenis ervan voor psychische stoornissen

Dr. T. I. Oei, zenuwarts¹

Omtrent de relatie tussen (bepaalde) life-events (stressrijke gebeurtenissen) en psychiatrische morbiditeit, ruimer gesteld omtrent gestoord gedrag, bestaat een duidelijke evidentie. Bij de bestudering van deze relatie richten we ons vooralsnog op twee onderzoeksstrategieën, te weten het volgen van een konsekvent doorgevoerde onderzoekslijn en de daaraan verbonden methodologische voetangels en klemmen. Behalve met deze aspecten, houden we ons in dit artikel bezig met relationele kwesties tussen enerzijds stress, het milieu en gestoord gedrag en anderzijds de stressvulnerabiliteit van het individu.

Mogelijke onderzoekslijnen

Voornamelijk door culturele invloeden worden life-events bij verschillende groepen mensen als prettig of als onprettig gepercipieerd. De dimensie „levensverandering” kan worden gemeten aan de hand van een gewichtsschaal. In samenhang daarmee kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- de kans dat daarmee de dan gevestigde maatschappelijke kwalificaties worden vertolkt is reëel. Zo is het huwelijk bijvoorbeeld in de laatste dertig jaar steeds als een respectabele staat beschouwd. De ontwikkelingen in de westerse maatschappij van het laatste 1½ decennium doen vermoeden dat het huwelijk niet meer dát gewicht heeft, vergelijkbaar met geboorte of overlijden;
- kwantificeringen van afzonderlijke beoordelingen van aan events gerelateerde levensveranderingen geven niet zonder meer aan hoe bepaalde gedragingen zich ontwikkelen, dan wel in stand blijven. Met andere woorden: het doormaken van een echtscheiding resulteert niet altijd in een depressief gedragspatroon;
- het eenvoudig optellen van doorgemaakte events blijkt evenveel voorspellende waarde te hebben vergeleken met het systematisch analyseren van alle door mensen ervaren gebeurtenissen (Ross en Mirowsky, 1979);
- sommige onderzoekers geven er de voorkeur aan bij voorbaat ongewogen events te verzamelen (Lorimer et al., 1979), in plaats van de klassieke methode van Holmes en Rahe (1967) te volgen. Deze laatsten onderzochten hun populaties met behulp van vooraf gewogen eventlijsten. Elk event kreeg een bepaald gewicht toegekend en stond verhoudingsgewijs in relatie tot andere events;
- de pathogene invloed van een event is voor een belangrijk deel afhankelijk van het feit of het gebeuren als prettig of als onprettig wordt ervaren (Myers et al., 1974, Vinokur en Selzer, 1975, Mueller et al., 1977, Ross en Mirowsky, 1979);
- van even zo grote betekenis zijn factoren als de

intensiteit van de beheersbaarheid (locus of control) en de duur van de dreiging (Brown en Harris, 1978, Dohrenwend en Martin, 1979, Streiner et al., 1981).

Sommige events kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van gestoord gedrag. Welke konsekventies kunnen hieruit voortvloeien voor de onderzoeksbenadering?

1 - Brown (1974) probeerde alle events te selecteren die eerder gevolg dan oorzaak kunnen zijn van gestoord gedrag. Zijn methode heeft tot gevolg dat alle events met de grootste invloed op het algemeen welzijn, bijvoorbeeld relationele onenigheid, verlies van baan en zelfs lichamelijk ziekzijn, dan strikt genomen niet kunnen worden gebruikt voor onderzoek naar het ontstaan van ziektegedrag.

2 - Een ander aspect van onderzoek betreft het verzamelen van gegevens welke een bepaalde periode omvatten. Gestoord gedrag kan bijvoorbeeld op tijd I bepaalde events beïnvloeden, omdat het individu is blootgesteld in het interval tussen I en II, kunnen deze events veranderingen teweegbrengen in het gestoorde gedrag over de periode tussen I en II (Meyers et al., 1974). Ook is het mogelijk de verzamelde resultaten te gebruiken om de wederzijdse effecten vast te stellen tussen tijd I-events en tijd II-gestoord gedrag door de tijd I-metingen als instrumenteelvariabele te gebruiken (Kessler en Greenberg, 1981).

Methodologische aspecten

Bij het beoordelen van dimensies (i.c. veranderingen in kwalitatieve, dan wel in kwantitatieve zin), welke aan het effect van life-events ten grondslag liggen, worden de volgende overwegingen van belang geacht:

- 1 - de specifieke betekenis van events is bij lange na niet steeds eenduidig. Een belangwekkende factor voor de bestudering daarvan is de persoonlijke adaptatiegraad aan onderscheiden soorten stressvolle ervaringen (Coelho et al., 1974; Coelho en Irving, 1978);
- 2 - in enkele gevallen is factor-analyse van life-event-screenings van betekenis. Deze methode clustert events in groepen, die empirisch vaak met elkaar samenhangen. Een nadeel van deze techniek is, dat er geen duidelijke relatie tussen de onderzochte en de daaronder liggende dimensies (bijvoorbeeld motivatiegraad) is te onderzoeken, waardoor een mogelijke invloed van events op de mate van gestoord zijn, niet is te verifiëren;
- 3 - een andere mogelijke toepassing is proefpersonen te vragen events naar soort in te delen in meer of mindere waarschijnlijkheid en dan de aldus verkregen groep te bewerken volgens multidimensionale schaalprocedures (Ruch, 1977). Op deze wijze kan op de vraag wat voor een event welke invloed kan hebben op welke gedragsstoornis nader worden ingegaan, doordat de dimensie van de openbare mening wordt bestudeerd.

Research, waarbij rekening wordt gehouden met gangbare opvattingen over de mate van stressgevoeligheid van groepen individuen voor bepaalde soorten gebeurtenissen en waarbij deze ook statistisch in een betrouwbare meetmethode kan worden vertaald, biedt de onderzoe-

¹ Senior stafid van de afdeling psychiatrie bij het academisch ziekenhuis te Utrecht en vaste deskundige van de Raad van Beroep te Utrecht. Het artikel is à titre personnel geschreven.

Dit is een bewerkte versie van een elders te publiceren artikel.

ker meer kans op succes. Er wordt dan met name gelet op de persoonlijke opvattingen van de consument, waardoor ook verschillen in keuzemogelijkheden denkbaar zijn (Shepard et al., 1972). Minder kans van slagen heeft de aanpak welke steunt op inzichten van proefpersonen in dimensies van ervaren events, die te maken hebben met psychologische functies en reacties. Een wat redelijker methode zou zijn events te clusteren in termen van relatieve invloed op gestoord gedrag. Deze methode lijkt evenmin voldoende accuraat voor het bereiken van het gestelde doel, namelijk het zo getrouw mogelijk vertalen van de invloed van events op bepaalde menselijke gedragingen volgens door de onderzoeker goed te interpreteren parameters.

Events vinden in principe niet at random plaats, bovendien is de mate van individueel reageren niet vanzelfsprekend af te leiden uit de hoeveelheid stress waaraan men blootgesteld is. Dit betekent dus dat de vastgestelde effecten van events niet een reële afspiegeling behoeven te zijn van de eerdergenoemde dimensies, zodat men niet op voorhand kan stellen dat events gestoord gedrag zouden genereren (Dohrenwend, 1980; Kessler, 1980).

In een populatie-survey is de correlatie tussen recente gebeurtenissen en scoringsgedrag niet hoger dan .15 of .20 (Langner en Michael, 1963). Met de bestaande schalen en researchmodellen kan niet meer dan 5 procent van de variantie in testschalen op rekening worden geschreven van life-events in een normale populatie-survey (Ross en Mirowsky, 1979). Dat wil zeggen dat andere factoren voor het ontstaan van psychische stoornissen van groter belang zijn dan life-events. Hierbij wordt aan de volgende mogelijkheden gedacht:

- 1 - het kan zijn dat life-events toch van minder belang zijn dan wij aanvankelijk hadden vermoed;
- 2 - mogelijk speelt chronische stress een grotere rol bij het ontstaan van gestoord gedrag dan tot nu toe verondersteld werd;
- 3 - mogelijk is niet het event op zich zo belangrijk, als wel de individuele reactie, waardoor gedrag, bij voorkomende events, zo moeilijk te voorspellen is.

ad 1 - Trigger-effecten zijn effecten die geen causale relatie veronderstellen, maar eerder te maken hebben met verwachtingspatronen. Brown et al. (1973, 1974) geven aan dat life-events geen oorzakelijke betekenis hebben bij het ontstaan van een schizofrene Schub, zij hebben geen „formerend” effect. Wat ze dan wel bewerkstelligen doet veelal denken aan verwachtingsmodellen op basis van ervaring. Anders gezegd: life-events kunnen mede bepalen hoe een tot schizofrenie gepredisponeerde patiënt opnieuw een Schub zal doormaken. Er is dan sprake van een zogeheten trigger-effect. Het blijft echter nog onzeker hoe specifiek het trigger-effect van life-events is op het ontstaan van schizofrene Schubs (Brown et al., 1973; Dohrenwend en Egri, 1981). Wat wel is gepostuleerd is dat effecten van life-events op affectief gedrag het karakter hebben van een causale betekenis (Brown en Harris, 1978).

ad 2 - De gevolgen van chronische stress op het ontstaan respectievelijk het verloop van gestoord gedrag zijn legio. Toch bestaat er in de literatuur weinig relevante ervaring, mogelijk vanwege de volgende overwegingen:

- a - het screenen van life-events is betrekkelijk gemakkelijk vergeleken met het vastleggen van chronische stress;
- b - de interpretatie van life-event-resultaten is beduidend toegankelijker dan die van stressvolle perioden. De argumenten voor een causale relatie tussen het overlijden van de partner en het optreden van een depressie

liggen betrekkelijk voor de hand. Anders ligt het met de interpretatie van het doormaken van problemen in de werksituatie en een depressieve reactie: redenen om aan gemelde relatie een meer dan toevallige betekenis toe te kennen zijn veelal nauwelijks aanwezig, laat staan toegankelijk voor een causale verklaring. Een van de knelpunten voor de onderzoeker is het interpreteren van werkproblemen waarvoor hij uitsluitend moet vertrouwen op veelal subjectieve verslagen omtrent de opvattingen van de betrokkene over de werksituatie. Dit brengt moeilijkheden met zich mee ten aanzien van het onderscheiden van:

- de werksituatie die leidt tot de depressieve reactie;
- chronisch depressieve ontstemmingen, waardoor de perceptie van o.a. de werksituatie is beïnvloed;
- elkaar beïnvloedende krachten tussen ongewenste arbeidsomstandigheden, depressie en eventueel gestoorde percepties.

Het is mogelijk dat daarom het merendeel van de onderzoekers op het gebied van life-events zich voornamelijk heeft beziggehouden met de methodologische kanten ervan.

Ofschoon chronische stresssituaties tot nu toe minder accent hebben gekregen in het onderzoek, zijn ze toch niet helemaal van het toneel verdwenen.

ad 3 - Het is bijgevolg duidelijk dat niet kan worden beweerd dat life-events beslist meer invloed zouden hebben op het ontstaan van gestoord gedrag dan bijvoorbeeld chronische stress. De argumenten die voor een dergelijke hypothese pleiten, steunen hoogstens op methodologische overwegingen. Mogelijk liggen aan een dergelijke voorkeur voor life-event onderzoek, boven het systematisch ordenen van stressvoortbrengende processen, ook emotionele overwegingen bij de onderzoeker zelf ten grondslag. Alhoewel deze redenering voor het doen van onderzoek bij afzonderlijke proefpersonen noch als onjuist noch als gerechtvaardigd kan worden beschouwd (Koerselman, 1984).

Een voorbeeld van een bezwaar voor de onderzoeker tegen het prospectief volgen van chronische stress, vormt de studie van het rolgedrag, dat in de loop van de tijd een andere betekenis kan krijgen – bijvoorbeeld de definitie van „vrouwelijk” gedrag (Kessler en Mc.Rae, 1981). Pearlier et al. (1981) en Brown en Harris (1978) hebben belangrijk werk verricht met betrekking tot het bestuderen van de relatie tussen chronische stress en gestoord gedrag. Het viel Pearlier et al. (1981) namelijk op dat gevoelens van chronische stress de schakel vormen tussen life-events en depressies. Brown en Harris (1978) benadrukken een nog complexer verband tussen life-events enerzijds en chronische moeilijkheden anderzijds. Zij postulieren namelijk dat events depressie kunnen beïnvloeden doordat het individu ertoe wordt gedwongen de eigen probleemsituatie in een ander – veel negatiever – perspectief te zien.

Events van dit karakter zouden op zichzelf vrij algemeen voorkomen, doch krijgen in de context van een langerdurende probleemsituatie een nieuwe betekenis. Een vrij kenmerkend voorbeeld van een dergelijke interactie tussen events en chronisch stressgedrag doen Brown en Harris (1978) ons aan de hand. Bij een gescheiden vrouw ging één van de dochters eens op vakantie, waarop de moeder decompenseerde met een depressieve reactie. Als commentaar formuleerde zij dat ze „zich nu pas realiseerde dat de kinderen haar eens zullen verlaten”. Het is duidelijk dat er nog te weinig zicht is op de complexiteit van interacties tussen gebeurtenissen – van welke aard en intensiteit dan ook – en de bestaande

chronische spanningen zoals die bij vele individuen en gezinsconstellaties kunnen optreden.

Mogelijke relatie tussen stress, sociaal milieu en gestoord gedrag

Wanneer we proberen na te gaan hoe de – ofschoon veelal bescheiden – relatie tussen events en gestoord gedrag is opgebouwd, blijkt uit het analyseren van de resultaten, verkregen uit epidemiologisch onderzoek, dat het niet-blootgesteld zijn aan enige stress een betrouwbaarder predictor is voor gezondheid, dan dat het wel-blootgesteld zijn een predictie kan zijn voor het ontstaan van ziektegedrag. Klaarblijkelijk vergroot het optreden van een traumatische gebeurtenis in iemands leven de kans om psychisch ziek te worden, terwijl de meeste mensen na het doormaken van een dergelijk event gezond blijven.

Langner en Michael (1963) gingen op dit argument verder in en zij hebben getracht met hun index van stressvolle ervaringen het verband te leggen tussen sociale laag en mate van gestoordheid. Zij stelden zich voor dat verschillen in de mate van gestoord zijn niet anders zijn dan verschillen in de mate van expositie aan stressvolle ervaringen. Zij maakten een grafiek waarop de relatie getoond werd tussen de graad van stressblootstelling en het niveau van gestoordzijn voor arbeiders en middenklasse milieus. Bij geringe blootstelling aan events vonden zij een betrekkelijk minimaal verschil in scoringsresultaten tussen de arbeiders en de middenklassers. Naarmate echter het aantal events beduidend toenam, steeg ook het verschil in de mate van gestoord zijn tussen de twee groepen.

Langner en Michael (1963) poneerden de stelling dat het waargenomen verschil te wijten kon zijn aan klasseverschillen in „weerstand en veerkracht” tegen stress. Anders gezegd betekent dit dat mensen uit sociaal minder bevoorrechte milieus op stressvolle gebeurtenissen op een emotioneel storender wijze reageren; een wijze van reageren die hen meer schade berokkent dan gemiddeld mag worden verwacht.

Persoonlijke gevoeligheid voor stress

De persoonlijke gevoeligheid voor stressrijke gebeurtenissen wordt gewoonlijk via twee onderzoeksbenaderingen bestudeerd:

1 - de sociodemografische verspreiding van kwetsbaarheidskriteria voor stress toont aan, dat de relatie tussen life-events en psychische stoornissen meer uitgesproken is in de lagere milieus (Brown en Harris, 1978; Dohrenwend, 1973; Kessler en Cleary, 1980).

Pearlin en Johnson (1977) en Kessler (1979) hebben aangetoond dat niet-gehuwden meer gevoelig zouden zijn voor stress dan gehuwden. Bovengenoemde onderzoeken geven geen uitsluitsel over de vraag waarom er verschillen bestaan in de mate van gevoeligheid voor stress tussen bepaalde groepen mensen. Wat ze wel vertellen is dat er verschillen bestaan en als zodanig de moeite van het onderzoeken waard zijn;

2 - de factoren die op een directe wijze de mate van gevoeligheid van bepaalde groepen mensen voor stress beïnvloeden, vormen eveneens een thema van onderzoek. Bestudeerd werden tot nu toe gegevens als:

- a - concrete manieren om om te gaan met stress, zoals het beschikken over kennis, politieke macht en geld;
- b - sociale bronnen zoals informatie en bepaalde hulp van vrienden en relaties;
- c - emotionele steun, zoals goed bedoelde steun en zorgvuldige intieme bejegening in tijden van nood;

d - intrapsychische bronnen, zoals persoonlijke eigenschappen, welke de emotionele effecten van stress kunnen opvangen.

Zoals is aangegeven betekenen sommige wijzen van omgaan (= coping mechanismen) met veranderde situaties ook vaak aanpassingen in iemands emotionele beleving in het dagelijkse verkeer met zichzelf en met anderen. Er zijn dan verschillende strategieën van coping-mechanismen mogelijk. De bronnen waaruit geput kan worden om de juiste strategieën te ontwikkelen, zijn sociaal of persoonlijk van aard.

Sociale bronnen omvatten de verschillende karakteristieken uit iemands omgeving, waardoor het mogelijk is te weten hoe en op welke wijze de verschillende strategieën toegepast kunnen worden. Persoonlijke functies zijn ofwel objectief vast te stellen of zijn zó inherent aan het psychische leven, dat een waarnemer daar eigenlijk geen notie van heeft.

In sommige gevallen kunnen persoonlijke eigenschappen stress doen toenemen: bijvoorbeeld in geval van het doormaken van een event, dat een verergering van het tekort aan zelfgevoel kan bewerkstelligen en via dit proces uiteindelijk een ernstige depressie kan veroorzaken. In dat geval werkt respons in de richting van psychische decompensatie door inwerking op persoonlijke condities, namelijk het (tekort aan) zelfgevoel. In een andere situatie kunnen sociale bronnen opereren door een bufferfunctie van intrapsychische krachten.

Volgens Kohn (1978) beïnvloeden bepaalde levensomstandigheden voor een belangrijk deel het uitlokken van schizofrene Schubs, doordat soms tevergeefs een beroep wordt gedaan op de intellectuele spankracht. De stabiliteit van dit persoonlijkheidskenmerk zou een cruciale rol vervullen in de gevoeligheid voor bepaalde levensgebeurtenissen, waardoor schizofrenie opnieuw zou kunnen uitbreken.

Enkele conclusies

1 - Het meten van stress is een methodologisch gecompliceerde aangelegenheid.

2 - Levensgebeurtenissen hebben geen rechtstreekse invloed op het (ziekte-)gedrag.

3 - De persoonlijke constitutie en de mate van stressbestendigheid zijn van wezenlijke betekenis voor het ontstaan van (gestoord) gedrag.

Literatuur

- Brown, G. W., and J. Peto, (1973), *Life events and psychiatric disorders*, Part 2: nature of the causal link. *Psychological Medicine* 3: 159-176.
- Brown, G. W., (1974a), Meaning, measurement, and stress of life events. In: *Stressful Life Events: Their Nature and Effects*. Ed. by B. S. Dohrenwend and B. P. Dohrenwend. New York: John Wiley.
- Brown, G. W., (1974b), Life events and the onset of depressive and schizophrenic conditions. In: *Life Stress and Illness*. Ed. by E. K. Gunderson and R. Rahe. Springfield, Il: Charles C. Thomas.
- Brown, G. W., and T. Harris, (1978), *Social Origins of Depression: A Study of Psychiatric Disorders in Women*. New York: Mac Millan.
- Coelho, G. V., D. A. Hamburg, and J. E. Adams, (eds.), (1974), *Coping and Adaptations*. New York: Basic Books.
- Coelho, G. V., and R. I. Irving, (eds.), (1981), *Coping and Adaptation: An Annotated Bibliography and Study Guide*, Washington D.C.: Department of Health and Human Services, Government Printing Office.
- Dohrenwend, B. S., (1973), Life events as stressors: A methodological inquiry. *J. Health and Soc. Behav.* 14: 67-75.
- Dohrenwend, B. S., and J. L. Martin, (1979), Personal versus situational determinants of anticipation and control of the occurrence of stressful life events. *Am. J. Comm. Psychol.* 7: 453-468.
- Dohrenwend, B. S., (1980), The conflict between statistical and theoretical significance (comment on Ross and Mirowsky). *J. Health and Soc. Behav.* 21: 291-293.

- Dohrenwend, B. P., and G. Egri, (1981), Recent stressful life events and episodes of schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin* 7: 12-23.
- Holmes, T. H., and R. H. Rahe, (1967), The social readjustment rating scale. *J. Psychosom. Res.* 11: 213-218.
- Kessler, R. C., (1979), Stress, social status, and psychological distress. *J. Health and Soc. Behav.* 20: 259-272.
- Kessler, R. C., (1980), A comment on a comparison of life-event-weighting schemes. *J. Health and Soc. Behav.* 21: 293-296.
- Kessler, R. C., and P. D. Cleary, (1980), Social class and psychological distress. *Am. Sociol. Rev.* 45: 463-478.
- Kessler, R. C., and D. F. Greenberg, (1981), *Linear Panel Analysis*. New York: Academic Press.
- Kessler, R. C., and J. A. McRae, Jr., (1981), Trends in the relationship between sex and psychological distress: 1957-1976. *Am. Sociol. Rev.* 46: 443-451.
- Koerselman, G. F., (1984), Life Event-onderzoek en het positivistische misverstand. *T. v. Psychiat.* 26, 5: 314-331.
- Kohn, M. L., (1978), Reassessment, 1977. In: *Class and Conformity: A Study in Values*, by M. L. Kohn. Chicago: University of Chicago Press.
- Langner, T. S., and S. T. Michael, (1963), *Life Stress and Mental Illness: The Midtown Manhattan Study*. New York: Mac Millan.
- Lorimer, R. J., B. Justice, G. W. McBee, and M. Weinman, (1979), Weighting events in life-events research (comments on Dohrenwend et al.). *J. Health and Soc. Behav.* 20: 306-307.
- Myers, J. K., J. J. Lindenthal, M. P. Pepper, and D. R. Ostrander, (1974), Social class, life events and psychiatric symptoms: a longitudinal study. In: *Stressful Life Events: Their Nature and Effects*. Ed. by B. S. Dohrenwend and B. P. Dohrenwend. New York: John Wiley.
- Mueller, D. P., D. W. Edwards, and R. M. Yarvis, (1977), Stressful life events and psychiatric symptomatology: change or undesirability? *J. Health and Soc. Behav.* 18: 307-317.
- Pearlin, L. I., and S. Johnson, (1977), Marital status, life-strains and depression. *Am. Social. Rev.* 42: 104-115.
- Pearlin, L. I., M. Lieberman, E. Menaghan, and J. Mullan, (1981), The stress process. *J. Health and Soc. Behav.* 22: 337-356.
- Ross, C. E., and J. Mirowsky, (1979), A comparison life-event-weighting schemes: change, undesirability, and effect-proportional indices. *J. Health and Social Behav.* 20: 166-177.
- Ruch, L. O., (1977), A multidimensional analysis of the concept of life change. *J. Health and Soc. Behav.* 18: 71-83.
- Shepard, R. N., A. K. Romney, and S. B. Nerveille (eds.), (1972), *Multidimensional Scaling: Theory and Applications in the Behavioral Sciences. Vol. II. Applications*. New York: Seminar Press.
- Streiner, D. L., G. R. Norman, A. H. McFarlane, and R. C. Roy, (1981), Quality of life events and their relationship to strain. *Schizophrenia Bulletin* 7: 34-42.
- Vinokur, A., and M. L. Selzer, (1975), Desirable versus undesirable life events. *J. Personal. and Soc. Psychol.* 32: 329-337.

Correspondentieadres

Universiteitskliniek voor psychiatrie, Catharijnesingel 101, 3511 GV Utrecht.

Noot van de redactie

Dit artikel wordt in de aandacht van de verzekeringsgeneeskundigen aanbevolen vanwege de betekenis voor de begripsvorming omtrent de psychische decompensatie.